

MAMLAKATIMIZNING SANOAT MAHSULOTLARI EKSPORTI VA UNING HAJMINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Xolxo'jayev Eldorjon G'olibjon o'g'li

Farg'ona politexnika instituti, talaba

e-mail: eldorxojaxolxojayev@gmail.com, +99891-111-12-82

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasining iqtisodiyoti asosan sanoatlashgan desak ham bo'ladi. Chunki YaIMdagi katta ulushnu shu sanoat sohasi tashkil etgan. Ushbu maqolada mamlakatimizning sanoat mahsulotlari eksporti haqida ayrim raqamlar va ularning tahlilini olib boramiz. Bundan tashqari jahonda eksport hajmi yuqori bo'lgan sanoat tarmoqlarni ham ko'rib chiqamiz. Maqola yakunida esa xulosa va mamlakatimiz sanoat mahsulotlari eksportini oshirishda bir qator takliflar ilgari surilgan. Bu takliflar sanoat mahsulotlari eksport hajmini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: eksport, sanoat mahsulotlari, tarmoq, iqtisodiyot, tovarlar, takliflar, strategiya, tashabbus.

ЭКСПОРТ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ НАШЕЙ СТРАНЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УВЕЛИЧЕНИЯ ЕГО ОБЪЕМОВ

Аннотация: Можно сказать, что экономика Республики Узбекистан в основном индустриальная. Потому что большую долю в ВВП составила эта отрасль. В этой статье мы приведем некоторые цифры и их анализ экспорта промышленной продукции нашей страны. Кроме того, мы также рассмотрим промышленные отрасли с высоким объемом экспорта в мире. В конце статьи сделан вывод и ряд предложений по увеличению экспорта промышленной продукции нашей страны. Данные предложения могут послужить увеличению объемов экспорта промышленной продукции.

Ключевые слова: экспорт, промышленная продукция, сектор, экономика, товары, предложения, стратегия, инициатива.

EXPORT OF INDUSTRIAL PRODUCTS OF OUR COUNTRY AND PROSPECTS FOR ITS VOLUME INCREASE

Abstract: It can be said that the economy of the Republic of Uzbekistan is mainly industrialized. Because a large share in the GDP was made by this industry. In this article, we will present some figures and their analysis about the export of industrial products of our country. In addition, we will also consider industrial sectors with high

export volume in the world. At the end of the article, there is a conclusion and a number of suggestions for increasing the export of industrial products of our country. These proposals can serve to increase the export volume of industrial products.

Key words: *export, industrial products, sector, economy, goods, offers, strategy, initiative.*

Kirish

O'zining boy tarixi va jo'shqin madaniyati bilan mashhur O'zbekiston sanoat mahsulotlari eksporti bilan ham jahon miqyosida o'zini namoyon qilmoqda. Mamlakatning Yevropa va Osiyo chorrahasida joylashgan strategik joylashuvi tabiiy resurslari va malakali ishchi kuchi bilan birgalikda uni sanoat ishlab chiqarishining gullab-yashnagan markaziga aylantirdi. O'zbekiston eksportining o'sishini ta'minlovchi asosiy sanoat tarmoqlaridan biri to'qimachilik sanoatidir. Mamlakat yuqori sifatli paxtasi bilan mashhur va bu xomashyo eksport uchun keng turdagi to'qimachilik va tikuvchilik mahsulotlariga aylantirilmoqda. O'zbekiston to'qimachilik mahsulotlari o'zining yuqori sifati va innovatsion dizayni bilan shuhrat qozondi va xalqaro bozorlarda xaridorgir bo'ldi.

Asosiy qism

O'zbekiston to'qimachilikdan tashqari qishloq xo'jaligi mahsulotlarini eksport qiluvchi yirik davlat hisoblanadi. Mamlakatning unumdor tuprog'i va qulay iqlimi turli xil ekinlar, jumladan, meva, sabzavot, g'alla yetishtirish imkonini beradi. Bu qishloq xo'jaligi mahsulotlari qayta ishlanib, eksport uchun qadoqlanib, butun dunyo bo'ylab organik va barqaror manbalardan olinadigan oziq-ovqat mahsulotlariga ortib borayotgan talabni qondiradi.

O'zbekistonning tovar ayirboshlash hajmi 2023-yilda 23,8 foizga o'sib, 62,6 milliard dollarni tashkil etdi. Savdo kamomadi rekord darajadagi 13,7 milliard dollarga yetdi. Eksportning uchdan bir qismi sotilgan oltinning rekord hajmi edi. Chet elga to'qimachilik va sanoat mahsulotlari yetkazib berish qisqardi, oziq-ovqat, neft va gaz importi keskin oshdi[1].

Oltinni hisobga olmaganda, ishlab chiqarilgan mahsulotlar yetakchi tovar eksporti bo'lib qolmoqda – ularning ulushi 3,75 milliard dollarni tashkil etdi. Shu bilan birga, bu yerdagi tushum 5 foizdan ko'proqqa kamaydi.

Yarimdan sal ko'pi to'qimachilik va gazlamalar (1,89 milliard dollar, -7,7%), uchdan bir qismi rangli metallar (1,28 milliard dollar, -4,1%) hissasiga to'g'ri keldi. Po'lat va quyma temir eksportidan olingan daromad deyarli 20 foizga (179,2 million dollar), metall buyumlari – 10,4 foizga (120,4 million dollar) o'sdi.

Oziq-ovqat mahsulotlari 1,64 milliard dollar (+12,1 foiz) daromad keltirdi, ularning asosiy qismini meva va sabzavotlar (1,1 milliard dollar, +6,3 foiz) va don mahsulotlari (443 million dollar, +43 foiz) tashkil etdi. Go'sht mahsulotlari eksporti 3

barobardan ortiq (3,1 million dollar) oshdi. Mashinasozlik mahsulotlarini yetkazib berish 1,2 milliard dollarga yetdi (+38%). Xususan, elektrotexnika va elektronika eksporti 101,9 million dollarga (2,6 baravar), ma'lumotlarni qayta ishlash uskunalari eksporti 25,5 million dollarga oshgan.

Avtomobillar va ularning butlovchi qismlari eksporti ham sezilarli darajada oshdi (457,4 million dollar, +43,1%). Shu bilan birga, "boshqa transport uskunalari" bo'limida yetkazib berishlar yil boshidan buyon 8,5 barabarga (95,4 million dollar) oshgan bo'lsa-da, noyabr oyida deyarli to'xtadi. Kimyoviy mahsulotlar eksporti 1,2 milliard dollarni tashkil etdi. O'g'itlarning 21 foizga (310,8 million dollar) kamayishi noorganik moddalar toifasidagi o'sishni chorakga (485,9 million dollar) qopladi[2].

Iste'mol va boshqa tovarlar sohasida eksport 1,1 mlrd dollarni (+11%) tashkil etdi. Kiyim-kechak yetkazib berish 921,6 million dollargacha oshdi, poyabzal (31,2 million dollar) va mebel (14 million dollar) eksporti pasaydi. Aksariyat tovar turlarida pasayish kuzatildi – masalan, gaz (509,4 million dollar) va elektr energiyasi (62,8 million dollar) eksportidan tushgan tushum deyarli ikki baravar kamaydi. Shu bilan birga, neft va neft mahsulotlarini yetkazib berish ikki baravarga oshib, 297,2 million dollarga yetdi.

Bugungi kunda respublikada 69,4 mingta sanoat korxonalarini faoliyat ko'rsatmoqda, shundan 11,8 mingtasi (ro'yxatdan o'tgan korxonalar umumiy sonining 17,0 % i) Toshkent shahriga, 7,8 mingtasi (11,2 %) Farg'ona viloyatiga, 7,3 mingtasi (10,5 %) Toshkent viloyatiga, 6,2 mingtasi (8,9 %) Samarqand viloyatiga va 5,5 mingtasi (7,9 %) Andijon viloyatiga to'g'ri kelmoqda.

Dastlabki ma'lumotlar bo'yicha 2023- yilning yanvar-dekabr oylarida respublika korxonalarini tomonidan 655,8 trln so'mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilgan bo'lib, 2022- yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan sanoat ishlab chiqarishining fizik hajmi indeksi 106,0 % ni tashkil etdi.

Joylarda ishlar to'g'ri yo'lga qo'yilgani bois 25 ta tuman va shaharda sanoat hajmi 10 foizdan ko'paygan. Bo'zatov, Kegeyli, Qo'ng'iroq, Xo'jayli, Andijon, Olot, Shofirkon, G'allaorol, Kitob, Nishon, Konimex, Chortoq, Oqdaryo, Bulung'ur, Ishtixon, Paxtachi, Oltinsoy, Bandixon, Boysun, Qiziriq, Parkent, Buvayda, Uchko'prik tumanlari, Kattaqo'rg'on va Nurafshon shaharlarida sanoat yuqori sur'atda o'sgan. Jumladan, to'qimachilik korxonalarini ko'paytirish orqali, sanoat ko'rsatkichini Bandixon 45 foizga, Qiziriq 18 foiz, Olot va Buvayda 15 foizdan, Kegeyli 14 foiz, Oqdaryo va Boysun 13 foizdan, Andijon tumani 10 foizga oshirgan[4].

1-jadval

O'zbekistonga sanoat mahsulotlari yetkazib berish hajmi¹

Mamlakatlar	Eksport hajmi	Eksport hajmi % da
Rossiya	2.17 mlrd \$	34.3 %
Xitoy	1.95 mlrd \$	30.9 %
Qozog'iston	715.2 mln \$	11.3 %
Turkiya	353.6 mln \$	5.6 %
J. Korea	209.6 mln \$	3.3 %
Jami	6.3 mlrd \$	100 %

Mamlakatimizning sanoat mahsulotlari eksporti yildan yilga oshib bormoqda. Yuqoridagi jadvalda ko'rinib turibdiki sanoat mahsulotlarimizning katta qismi Rossiya va Xitoy davlatlariga to'g'ri kelmoqda. Bundan tashqari logistika sohamizni rivojlantirib Yevropa mamlakatlariga ham tovarlarimizni yetkazib berish chora-tadbirlari ko'rilmoqda. Taqqoslash uchun: 2022 yil oxirida Rossiyaning ulushi 42,3 foiz (2,4 milliard dollar), Xitoy — 21,9 foiz (1,25 milliard dollar), Qozog'iston — 12,5 foiz (721,5 million dollar), Turkiya — 5,3 foiz (306,2 million dollar) va Janubiy Koreyani tashkil qilgan. - 3,8% (220 mln dollar).

2-jadval

2024 yilda dunyodagi eng yirik eksport qiluvchi sanoat tarmoqlari²

T/R	Sanoat tarmoqlari	2024 yil uchun eksport
1	Global neft, gazni qidirish va qazib olish	\$1 373,8 mlrd
2	Global avtomobil va avtomobil ishlab chiqarish	\$815,7 mlrd
3	Global farmatsevtika va tibbiyot ishlab chiqarish	\$639,6 mlrd
4	Global plastik mahsulot va qadoqlash ishlab chiqarish	\$566,7 mlrd
5	Global kiyim-kechak ishlab chiqarish	\$529,4 mlrd
6	Global avtomobil ehtiyot qismlari va aksessuarlar ishlab chiqarish	\$378,7 mlrd
7	Global maishiy elektronika ishlab chiqarish	\$353,0 mlrd
8	Global yarimo'tkazgich va elektron qismlarni ishlab chiqarish	\$242,9 mlrd
9	Global qog'oz va pulpa tegirmonlari	\$220,4 mlrd
10	Global temir rudasini qazib olish	\$215,8 mlrd

Ushbu jadvalda ko'rib turibmiz dunyo sanoat sohasidagi mahsulotlar eksporti ushbu sanoat tarmoqlariga to'g'ri kelmoqda. Mamlakatlar rivoji uchun bugungi raqamli

¹ <https://stat.uz/uz/>

² <https://stat.uz/uz/>

asrda global maishiy elektronika ishlab chiqarish va uni eksport hajmini oshirish kerak deb hisoblayman. Oddiy misol keltirsak joriy davrda maishiy elektronika ishlab chiqaruvchilari pasayishlarga duch kelishdi. COVID-19 ning avj olishi 2020-yilda iste'mol xarajatlarini, ishlab chiqarish ishlab chiqarishini va savdo hajmini pasaytirdi. Ko'pgina yirik ishlab chiqaruvchilar bir-biri bilan raqobat kuchaygani va kichikroq ishlab chiqaruvchilarning o'sishi natijasida pasayishlarga duch keldi. Umuman olganda, so'nggi besh yil ichida sanoat miqyosidagi daromad CAGR darajasida 0,3% ga kamaydi va 2023 yilda jami 1,6 trillion dollarni tashkil etishi kutilmoqda, bunda daromad taxminan 2,6% ga oshadi va foyda 3,5% gacha kamayadi. Ushbu tarmoqlar mamlakatimizda ham ishlab chiqarish hajmi va eksport qiymati yildan-yilga oshib bormoqda[5].

Markaziy bankning ko'p milliard dollarlik valyuta intervensiyalari orqali mahalliy milliy valyuta asossiz ravishda doimiy ravishda mustahkamlansa, savdo taqchilligi faqat o'sib boradi, chunki mamlakat ichida ishlab chiqarish tayyor xorijiy mahsulotlarni import qilishdan qimmatroqdir. Qolaversa, iqtisodiyotning ilgari rentabel bo'lmagan tarmoqlari muayyan shaxslar manfaati uchun maqsadli ravishda qo'llab-quvvatlanmoqda. Eksport hajmini oshirish uchun mamlakatimizning geografik joylashuvini hisobga olgan holda iqtisodiyotning istiqbolli tarmoqlarini aniqlash zarur. Tovarlarining har qanday harakati qimmatroq bo'ladi, chunki bizda dengizga chiqish imkoni yo'q. O'zbekiston eksporti tarkibidan ko'rinib turibdiki, xizmat ko'rsatish sohasi turizm, IT xizmatlari, transport xizmatlari kabi ustuvor yo'nalish hisoblanadi. SSSR paxta merosidan voz kechib, boshqa istiqbolli qishloq xo'jaligi ekinlari foydasiga o'tish vaqti keldi. Suv tanqisligini hisobga olib, suvni kamroq talab qiladigan ekinlarga o'tish va xalqning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash zarur. Kichik va o'rta xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash yaxshi samara beradi[6].

2023-yilning yanvar-iyun oylari oralig'ida asosiy kapitalga kiritilgan investisiyalar hajmida sanoat tarmog'ining ulushi ortdi. Iqtisodiyotga kiritilgan investisiyalarning umumiy hajmida eng ko'p ulush (30,2 foiz) ishlab chiqarish sanoatining hissasiga to'g'ri keldi. Xususan, investisiyalarning 8,0 foizi tog'-kon sanoati, 7,5 foizi tabiiy gaz va bug' yetkazib berish, havo namligini bir xilda saqlash kabi sohalarga to'g'ri keldi.

O'zbekiston sanoat tarmog'iga avtomobil, elektronika, qurilish materiallari kabi mashina va uskunalari ishlab chiqarish ham kiradi. Ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirishga e'tibor kuchayib borayotgan O'zbekiston sanoat mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligini yanada oshirishga tayyor.

O'zbekiston hukumati savdo kelishuvlari, investitsiyalarni rag'batlantirish va infratuzilmani rivojlantirish orqali mamlakat sanoat mahsulotlari eksportini faol rag'batlantirmoqda. Xalqaro biznes vakillari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish va

biznes uchun qulay muhitni yaratish orqali O'zbekiston o'zining sanoat bazasini kengaytirish va eksport salohiyatini oshirishni maqsad qilgan.

O'zbekiston jahon iqtisodiyotining asosiy ishtirokchisi sifatida o'z mavqeini mustahkamlashda davom etar ekan, sanoat mahsulotlari eksporti iqtisodiy o'sishni ta'minlashda, mamlakat va uning aholisi uchun yangi imkoniyatlar yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'zining turli sanoat sektori, sifatga sodiqligi va strategik tashabbuslari bilan O'zbekiston raqobatbardosh xalqaro bozorda muvaffaqiyat qozonish uchun yaxshi mavqega ega[7].

Xulosa va takliflar

O'zbekistondan sanoat mahsulotlari eksporti mamlakat iqtisodiyotiga salmoqli hissa qo'shdi. O'zbekiston turli sanoat tovarlari, jumladan, to'qimachilik, mashinasozlik, kimyo va qayta ishlangan oziq-ovqat mahsulotlarini eksport qilish bilan mashhur. Mamlakat xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadida sanoat eksportini diversifikatsiya qilishga e'tibor qaratmoqda. O'zbekistonning strategik joylashuvi va qo'shni davlatlar bilan tuzilgan savdo shartnomalari sanoat mahsulotlarini turli bozorlarga olib chiqish imkonini berdi. Shuningdek, hukumat tomonidan sanoat sohasiga ishbilarmonlik muhitini yaxshilash va xorijiy sarmoyalarni jalb etish, O'zbekiston sanoat mahsulotlarining eksport salohiyatini yanada oshirish borasida islohotlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekistondan sanoat mahsulotlari eksportini oshirish uchun quyidagilarni taklif qilaman:

✓ Turli bozorlarni qondirish va bir nechta mahsulotlarga qaramlikni kamaytirish uchun kengroq turdagi sanoat tovarlarini ishlab chiqarishni rag'batlantirish.

✓ Xalqaro talablarga javob beradigan va O'zbekiston sanoat mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirish uchun yuqori sifat standartlarini saqlashga e'tibor qaratish.

✓ Maqsadli mahsulot ishlab chiqish va marketing strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beruvchi maqsadli eksport bozorlarida talab tendentsiyalari va afzalliklarni aniqlash uchun bozor tadqiqotlarini o'tkazish.

✓ Xalqaro bozorlarga chiqishni osonlashtirish va savdo to'siqlarini kamaytirish uchun boshqa davlatlar bilan strategik sheriklik va savdo shartnomalarini shakllantirish.

✓ Sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish jarayonlarida unumdorlik, samaradorlik va innovatsiyalarni oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar va infratuzilmaga sarmoya kiritish

✓ Kichik va o'rta korxonalarini eksport bozoriga chiqishlari va ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirishlari uchun qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish choralarini ko'rish.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish O'zbekistondan sanoat mahsulotlari eksportini ko'paytirish, mamlakatning iqtisodiy o'sishi va jahon miqyosida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilga adabiyotlar

- [1] Ilyosov, A. (2020). Some problems in digital production and export of industrial products in the digital economy// Economics and finance. 2020. №3. 175-182 p. ISSN 2010-9997
- [2] Kurpayanidi, K. I., & Ilyosov, A. A. (2020). Problems of the use of digital technologies in industry in the context of increasing the export potential of the country. ISJ Theoretical & Applied Science, 10 (90), 113-117. Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS>
- [3] Kurpayanidi, K. et al. (2020). The issue of a competitive national innovative system formation in Uzbekistan. E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2020. – T. 159. – C. 04024. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015904024>
- [4] Ilyosov, A.A. (2022). Sanoat mahsulotlari eksporti: hududiy tahlil, omillar va eksportdagi tendentsiyalar (Farg'ona viloyati misolida). Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 2 (1), 31-39. Doi: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6089956>
- [5] Abdullayev, A. M., & Kurpayanidi, K. I. (2020) Analysis of industrial enterprise management systems: essence, methodology and problems. Journal of Critical Reviews, 7 (14), 1254-1260. <https://dx.doi.org/10.17605/OSF.IO/E6JFS>
- [6] Ilyosov, A. (2021). Prospects for the use of mechanisms based on the cluster approach in the development of exports of industrial products. Electronic journal of actual problems of modern science, education and training, 67-78.
- [7] Ilyosov, A. A. (2020). Industrial and regional analysis of industrial production and export in Uzbekistan. EPRA International Journal of Research and Development (IJRD), 5(10), 173-179.
- [8] Ilyosov, A.A. (2022). Sanoat mahsulotlari eksporti: hududiy tahlil, omillar va eksportdagi tendentsiyalar (Farg'ona viloyati misolida). Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 2 (1), 31-39. Doi: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6089956>
- [9] Kurpayanidi, K. I., & Ilyosov, A. A. (2020). koronavirus pandemiyasining jahon va hududiy sanoat mahsulotlari eksportiga ta'siri: muammo va takliflar.“. Yangi O'zbekiston iqtisodiyotining makroiqtisodiy barqarorligini taminlash: muammolar, tahlillar va natijalar” mavzusida respublika miqyosida onlayn, ilmiy masofaviy konferentsiya materiallari.
- [10] Курпаяниди, К. И., & Илёсов, А. А. (2022). Саноат маҳсулотлари экспортининг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш

- (Фарғона вилояти саноат тармоғи мисолида)// Монография. Al-Ferganus, 2022. ISBN 978-9943-7707-5-1. – DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6618980>
- [11] Ilyosov, A. A. (2023). Sanoat mahsulotlari eksportining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari: xorij tajribasi va amaliyoti // Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 3 (4), 84-91. Doi: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8088528>
- [12] Ilyosov, A., & Maxkamov, S. (2023). AHOLI TURMUSH DARAJASI VA UNI O‘ZBEKISTONDA OSHIRISHNING ISTIQBOLLI IMKONIYATLARI. Nashrlar, 1(1), 424–427. <https://doi.org/10.60078/2023-vol1-iss1-pp424-427>
- [13] Ilyosov, Asrorjon Akhrorjon Ugli (2023). SANOAT MAHSULOTLARI EKSPORTINING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMLARI: XORIY TAJRIBASI VA AMALIYOTI. Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 3 (4), 84-90. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8088528>
- [14] Ilyosov, A. A. (2023). SOME ISSUES OF EVALUATING THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS ACTIVITY. Publishing House “Baltija Publishing”.
- [15] Ilyosov Asrorjon Axrorjon o'g'li, & Xolxo'jayev Eldorjon G'olibjon o'g'li. (2024). XXI ASR BOSHLARIGA KELIB XALQARO MEHNAT BOZORI EVOLUTSIYASI VA UNI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI. *Ta'lim Innovatsiyasi Va Integratsiyasi*, 13 (2), 105–114. <http://web-journal.ru/index.php/ilmiy/article/view/2683>
- [16] Axrorjon o‘g‘li I. A., Nurali o‘g‘li A. J. DAVLAT BYUDJETINING ILMIY TADQIQOTLARGA AJRATAYOTGAN MABLAG ‘LARI TAHLILI: XORIY VA MILLIY TAJRIBA //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 33. – №. 1. – C. 186-193.